

Vár í Ólavsstovu

Folkeskolelærer, mag.art. (Nordisk litteratur).
Ph.d. stipendiat ved DIG¹, Syddansk Universitet.
yggdrasil@post.olivant.fo

Færøskfaget i danskfagets skygge?

Færøsk og dansk i den færøske skole

I hjemmestyreløven af 1948 fik færøsk for første gang status som førstesprog i den færøske skole. I Hjemmestyreløven står der: „Færøsk anerkendes som hovedsproget, men dansk læres godt og grundigt, og dansk kan lige så vel som færøsk benyttes i offentlige sammenhænge“.²

Nogle skolefolk har ironisk bemærket, at det måske havde været bedre, hvis det var omvendt, og at der i hjemmestyreløven havde stået, at dansk anerkendes som hovedsproget, men færøsk skal læres godt og grundigt. Grunden hertil er, at man har sat et kvalitativt krav til dansk i denne lovparagraf, mens dette ikke har været tilfældet med færøsk. Og færøsk har som undervisningssprog både i folkeskolen og især i gymnasiet lidt under ret flydende og tilfældige krav. En lærer der taler dansk, er ikke lovmæssig tvunget til at lære sig færøsk og at undervise på færøsk. Har vedkommende en dansk folkeskoleuddannelse, så skal han/hun tage et kursus i færøsk for at opnå fast stilling, svarende til et grundfag på seminariet, men der er ikke noget lovkrav om, at vedkommende skal tale og undervise på færøsk i timerne. I de gymnasiale uddannelser er der ingen krav til lærerne om færdigheder i færøsk i forbindelse med ansættelse.

Modersmålet har færre timer hos os end i det øvrige Norden, kun 6 timer fra 1.-3. klasse. I 3. klasse starter eleverne med fem timer i dansk, men det er et faktum, at mange elever længe forinden både forstår og taler dansk, idet kendskabet til dansk er ret udbredt i den færøske befolkning, og at satellit-tv, videofilm, tegneserier og anden underholdning stort set kun forefindes på dansk og i stigende grad på engelsk. Dansk har mange timer gennem hele folkeskolen og har ikke status som fremmedsprog. Det har nogle praktiske slagsider, bl.a. det at færøske elever i f.eks. gymnasiet bliver vurderet som danske elever til deres studentereksamen, selv om de efter gymnasieordningen fra 1996 har langt færre timer i dansk end en dansk elev har. Seks timer over to år, hvor man i Danmark har ti timer over tre år.

Der foreligger ikke nogle undersøgelser, men der er en tydelig tendens til, at man i dansktimerne taler færøsk på alle niveauer i den færøske skole. Dette kan synes lidt underligt, men de fleste lærere, der har udtalt sig om dette spørgsmål, har sagt, at de føler det kunstigt at stå og tale dansk, når alle i rummet er færinger! Det er nok et tegn på, at kendskabet til dansk er så stort, at behovet for at praktisere sproget i dansktimerne må vige for følelsen, at det virker kunstigt at stå og tale dansk til en forsamling, der forstår færøsk.

Et fremmed skolesystem

Skolen i Færøerne har i mange henseender altid været et udefrakommende skolesystem, hvor det, som danske myndigheder har syntes var vigtigt for den opvoksende generation i Danmark, stort set har været overført til det færøske skolesystem. Dette har skabt en skole, som har været fremmed og på mange områder i opposition til det færøske samfund og elevernes opfattelse af sig selv og den omverden, som de færdedes i til daglig.

Denne kendsgerning afspejles i bekendtgørelserne både i folkeskole og ungdomsuddannelserne. I mange henseender er de enkelte fagbekendtgørelser også direkte oversat fra dansk med enkelte tilføjelser til færøske forhold. Man kan være bagklog og sige, at da administrationen af skolen blev overtaget i 1978, skulle man have lavet et større udredningsarbejde forud, så man kunne have dannet sig et billede af de krav, som det færøske samfund burde stille til skolen, og så på det grundlag udvikle skolen i den retning. Dette blev ikke gjort, og derfor er det færøske skolesystem i rimelig stort omfang identisk med det danske, og med nogle års forsinkelser bliver nye reformer i den danske skole stadig indført i Færøerne, i mere eller mindre tilføjede former. Selv i færøskfaget har man bestræbt sig på at ligne danskfaget på mange områder, og overordnede krav er i mange henseender overflyttet fra danskfaget, uden at man har dokumenteret rimeligheden i det færøskfaglige korpus.

Den kamp, der har været for at få færøsk anerkendt som undervisningssprog og som fag, har været med til at gøre den færøskfaglige diskurs meget følelsesladet, både på det personlige og det nationale plan, og ikke mindst gjort det til et tilbagevendende politisk stridsspørgsmål. Dette har igen haft stor fagdidaktisk indflydelse, især på valget af tekster og på holdningen til sprognormer, som langt op i tiden må karakteriseres som strengt puristisk, samt på den litterære kanon, der af eleverne er blevet oplevet som arkaisk og ude af trit med tiden.

Gymnasieelevers holdninger til færøskfaget

Med baggrund i, at færøsk meget tit gennem hele skolesystemet bliver vurderet i forhold til dansk, har jeg i forbindelse med min forskning i et spørgeskema spurgt elever i 3.g, hvilket af de to fag, færøsk eller dansk, de bedst kan lide. 59,8 % af eleverne svarede, at de bedst kunne lide færøsk, 34,3 % dansk, mens 2,9 % svarede begge³. Eleverne ser

ikke ud til at gøre den store forskel på dansk og engelsk, og de fleste elever pointerer i interviews⁴ vigtigheden i at kunne andre sprog end færøsk.

Kigger man på, hvordan det fordeler sig på køn, så er der en tydelig overvægt af piger, der siger, at de bedst kan lide færøsk: 65,7 % over for 28,6 %, der bedst kunne lide dansk, mens det står lige mellem fagene, hvad drengene angår (46,9 %). En forklaring på, hvorfor drenge i højere grad end pigerne synes, at dansk er mere spændende, kan måske læses ud af følgende udsagn: „ ... fordi jeg kan bedre lide dansk litteratur og det danske samfund. Jeg synes, at dansk litteratur sætter problemer under debat som er mere relevante for mig“. Videre siger samme dreng: „Den litterære del i færøsk er ikke nuanceret og udvalget er lille. Indholdet i litteraturen er også irrelevant ... Færøsk litteratur behandler ofte politiske og samfundsmæssige forhold der handler om en tidsperiode som ligger 20-40 år tilbage i tiden og er således irrelevante“.⁵

Færøsk ved en skillevej

Færøskfaget og spørgsmålet om undervisnings sproget har siden nationalbevægelsens storhedstid i slutningen af 1880'erne været politisk infiltreret, hvor dem der ønskede større suverænitet nærmest pr. tradition arbejdede for indførelse af færøsk som undervisningssprog og fag i skolen, mens samhørighedstilhængere arbejdede for fortsættelsen af dansk som modersmålsfag og undervisningssprog. Derfor er det relevant for mig i det ph.d. projekt, jeg arbejder på, og som omhandler færøskfaget i national diskurs, at se på, om det politiske ståsted stadig i dag påvirker elevernes holdning til færøsk- og danskfaget.

Modsætningen mellem samhørighedstilhængere og separatister i spørgsmålet om færøsk som undervisningssprog og modersmål i den færøske skole har i mange henseender nærmest opnået gyldighed i offentligheden helt op til vore dage, uden at det er blevet empirisk dokumenteret. I min undersøgelse kunne det tyde på, at denne opfattelse ikke er i overensstemmelse med vikeligheden. Eleverne blev i spørgeskemaet spurgt, hvilket parti de ville stemme på, hvis der var valg dagen efter, og der kommer tydeligt til syne, at holdninger til færøskfaget ikke så eksplicit kan bestemmes ud fra politisk ståsted, som tilfældet nok har været tilbage i tiden. Af elever, der siger, at de vælger republikanerne, siger 52 %, at de bedst kan lide dansk, og 40 % svarer færøsk; blandt samhørighedstilhængerne siger 60 %, de bedst kan lide dansk og 40 % færøsk. Blandt de elever, der havde valgt socialdemokraterne, som også må betegnes som samhørighedstilhængere, siger 74 %, at de bedre kan lide færøsk. Blandt dem, der havde valgt Folket flokken, der ser sig selv som separatister, ser man måske den mere traditionelle holdning til fagene. Der siger 57 %, at de bedst kan lide færøsk, mens 29 % bedre kan lide dansk. Disse tal kunne tyde på, at spørgsmålet om færøsk i den færøske skole ikke i samme grad som tidligere er knyttet til politisk ståsted.

Drengen, som blev citeret lige før, havde valgt republikanerne, som er separatister. En anden dreng, som også havde valgt republikanerne, siger følgende om fagene færøsk og dansk: „Dagligdagen bærer særlig præg af dansk materiale både i undervisningsmaterialerne og i medierne (Det færøske fjernsyn), og mit indblik er dermed bedre i dansk end i færøsk“.⁶ En pige, som nok må siges at repræsentere den traditionelle republikanske diskurs på dette område, siger bl.a. følgende om årsagen til, at hun bedre kan lide færøsk end dansk: „... fordi jeg synes, at færøsk er en betydningsfuld del af skolegangen. Vi er kun 48.000 mennesker, og derfor må vi arbejde hårdt, hvis vi skal bevare sproget. Der burde gøres en større indsats for at få eleverne til at tale bedre færøsk. Alt for mange fremmede ord bliver brugt, også blandt lærerne, og dette forhindrer eleverne i at tale rent og godt færøsk sprog“.⁷ Disse udsagn viser, hvor sammensat det diskursive felt er, når der er tale om holdninger til færøskfaget contra danskfaget, og viser hvilke kontekstuelle betingelser færøskfaget har i den færøske skole.

Gymnasielever er ifølge spørgeskemaundersøgelsen ret glade for færøskfaget. På spørgsmålet: „Hvordan kan du generelt lide færøsk,“ svarer knap 70 % over middel, omkring 17 % middel og omkring 15 % under middel. Det har ellers været en ret udbredt myte, at eleverne ikke er så glade for færøskfaget. En anden mindre undersøgelse i to HH klasser⁸ viser samme tendens. Dog må det siges, at de valgmuligheder, man har med hensyn til dansksprogede undervisningsmidler både i færøskfagligt relaterede emner og i andre fag, står som skarpe konkurrenter til det færøske sprog og færøskdomænet, og hvis man ikke sætter ind med nye og samtidsrelevante undervisningsmateriale til færøskfaget og til andre fag i den færøske skole, kan faren for domænetab blive virkelighed. Den øgede globalisering stiller færøskfaget og færøsk som kultursprog i relief, og man er nødt til at spørge sig selv, hvad man vil, og hvilke midler man skal og vil bruge for at følge med i den rivende udvikling. Hvad færøskfaget angår, kan man stille det lidt provokerende spørgsmål, om færøsk skal fremstå som et moderne sprog og fag i den færøske skole, eller om det skal bevares som en emotionel museumsgenstand?

Færøskfaget står ved en skillevej, hvor det er nødvendigt at betænke sig og se fremad. Man må fra politisk side se i øjnene, at det kræver vilje og økonomiske midler at bevare og udvikle et lille sprog og et lille kulturområde, og skal færøskfaget fremstå som et moderne og tidssvarende fag på alle niveauer i den færøske skole, kræver det vilje til nytænkning og mod til at gøre op med en stivnet kanon.

I dag hersker der ingen tvivl om, at færøskfaget både har første prioritet hos eleverne og har status som eneste modernmålsfag på alle niveauer i den færøske skole. Danskfagets position er derimod mere flydende, og man burde fra skolepolitisk side manifestere fagets status som fremmedsprog. Danskfagets vedvarende høje status i den færøske skole ville være garanten for færingers tætte kontakt til det øvrige Norden. Engelsk er dog det

sprog, som færøske skolemyndigheder bør satse mere på som første fremmedsprog, hvis de ønsker, at elever fra den færøske skole skal have optimale uddannelsesmuligheder og kunne virke på lige fod med borgere i hele verden.

Noter

1 Ph.d. afhandlingens arbejdstitel er: Færøskfagets didaktik i den nationale diskurs. Forskningen omfatter det almene gymnasium. Årsagen til, at det almene gymnasium er valgt, er, at det er den gymnasiale uddannelse, som har de længste traditioner i Færøerne - det startede som toårigt kursus i 1937. I Færøerne er der to almene gymnasier - et i Tórshavn, med en underafdeling i Suðuroy og et i Eysturoy, der har en HF afdeling i Klaksvík, to HF (Tórshavn og Eysturoy) og et handelsgymnasium i Tórshavn med en underafdeling i Eysturoy og et teknisk gymnasium i Klaksvík og et fiskeindustrigymnasium i Vestmanna. Ca. 160 elever blev færdige på det almene gymnasium i 2003 og det er ca. deromkring, at elevtallet ligger for hver årgang i det almene gymnasium. Det samlede antal elever, der bliver færdige fra alle gymnasiale uddannelser, ligger omkring 300. Mine referencer i artiklen bygger på undersøgelser lavet på gymnasiet i Tórshavn + Suðuroy, hvor jeg har lavet klasserums-observationer, interviewet elever og lærere og har fået besvaret et stort spørgeskema af både elever og lærere (fra alle gymnasier).

2 § 11 i hjemmestyreløven- ad hoc oversættelse fra færøsk.

3 Til sammenligning kan nævnes, at når spørgsmålet var færøsk/engelsk, så svarede eleverne 65,7% færøsk og 34,3% engelsk.

4 Interviews med gymnasieelever 2002/03.

5 Dreng i 3.g. 2003.

6 H00X-12.

7 H00--9.

8 Undersøgelse lavet i Kambsdalur 2003.

Litteratur

Debes, H. J.: Hin lærði skúlin í Havn. Sprotin, 2000.

Holm, Anna Elisabeth: Language Values of Students in Upper-Secondary Education in the Faroe Islands. Speciale. Lancaster; Lancaster University, Dep. of Linguistics and Modern English Language, 1992.

Jespersen, Pól et.al. (red.): Føroyskt mál og støða tess í hf- og studentaskúlanum. Tórshavn; Føroya Skúlabókagrunnur, 1990.

Málsurningurin í Hoydølum. København; Mentunargrunnur Hins Føroyska Studentafelagsins í Keypmannahavn, 1975.

Petersen, Ludvig : Skole på Færøerne i 1000 år. En skolehistorisk håndbog. Tórshavn; Eget forlag, 1994.

Thomassen, Arnfinnur: Færøsk i den færøske skole. Fra århundredeskiftet til 1938. Odense; Odense Universitets Konsistorium, 1985.